

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

...и т. д. ...

ANADOLU SELÇUK MİMARİSİNDE ANTİK DEVİR MALZEMESİ

GÖNÜL ÖNEY

Anadolu'da Bizans, Ermeni ve Antik sanatla karşılaşan Selçuk'lular yaratıcı güçlerinin yanısıra, birlikte getirdikleri İslam sanatı ve Orta Asya gelenekleriyle, sanatlarında orijinal bir sentez sundular. Bu sentezde antik ve Bizans devri malzemesinin enteresan sunuluşu yanısıra Orta Asya göçebe sanatı ve Anadolu Selçuk öncesi İslam sanatı unsurlarının ağır bastığı dikkati çeker.

Selçukluların Anadolu'da bazilikal karaktere sahip bir grup cami haricinde, plan bakımından diğer camilerde, medrese, türbe, kervansaray ve saray yapılarında, İran Selçuk, Orta Asya, Abbasi ve Emevi devri eserlerinden ilham almış oldukları görülür. Dekorda İran Selçuk alçılarının devamını gösteren son derece ileri bir taş işçiliği, Abbasi ve İran Selçuk geleneğini geliştiren çini, sırlı tuğla ve ilk olarak Anadolu'da Selçuklularla ortaya çıkan çini mozayik işçiliği, antik devrin taş, tuğla, fresk, mozayik işçiliğinden çok farklı bir anlayış getirir.

Bu orijinal ve çok cepheli gelişmede Selçukluların antik devir malzemesini aynen taklit etmeğe yanaşmayıp kendi mimari unsurlarının yanısıra "devşirme" olarak kullanmaları enteresandır. Bazan aynı eserde Yunan, Roma, Bizans devri malzemesini birbirinin yanısıra görmek mümkündür. Bu devşirme parçaların kullanılmasını eser türüne göre göreceğiz.

SÜTUN, SÜTUN BAŞLIĞI VE KAİDELERİNDE ANTİK MALZEME :

Selçuk mimarisinde en bol kullanılan devşirme malzeme antik sütun, sütun başlıkları ve kaideleridir. Bunlar bilhassa cami ve medreselerde görülür.

Antik eserlerin bol olduğu bölgelere rastlayan camilerde sık sık harimde sahnaları bölen devşirme sütun ve sütun başlıkları kullanılmıştır. Bu malzemenin kullanımında tipoloji, stil ve hatta devir bakımından birlik yoktur. Sütun başlıklarında çok orijinal ve değişik

tipler yaratan Selçuk'luların bu antik malzemeye de büyük ölçüde yer vermeleri enteresandır. Bazen aynı eserde antik sütun, sütun başlıklarının yanısıra tamamen farklı uslûpta Selçuk devri örnekleri de kullanılarak hareketli bir görünüş kazandırılmıştır.

Örneğin plan bakımından Bizans, Ermeni devri kiliseleri ile benzerlik gösteren "bazilikal tipte" olan Kayseri Ulu camisinde (1205 M.) sütun başlıkları malzeme, dekor, devir bakımından birlik göstermez (Resim 1)¹. Batıda ilk sahında delikli akantus yapraklı korint tipi başlıklar Bizans devrinden, biri ise İon tarzında Roma devrindedir. Ayrıca camide Selçuk devri masif ayaklar hâkim destek sistemidir.

Devşirme malzeme bazilikal tip camiler haricinde Emevi cami geleneğini devam ettiren "transept" tipi adını verdiğimiz ve Abbasi geleneğini devam ettiren "kûfe" tipi camilerde de geniş ölçüde kullanılmıştır. "kûfe" ve "transept" tarzında iki bölümü olan, muhtelif yapılaş devirlerinden (1156-1220) Konya Alaeddin camisinde (Resim 2 a, b), Bizans devrinden düz mermer sütunların ve hafif profilli sütun başlıklarının yanısıra zengin yivli ve ortası düğümlü sütunlar da görülür². Klasik transept tipli Diyarbakır Ulu camisinde (1091-1224) antik malzeme avlu revakında bol ölçüde kullanılmıştır³. (Resim 3 a, b, c). Doğu ve batı revakında iki katlı olarak masif destekler önünde, düz veya çok zengin geometrik ağla, çiçek rozetlerle kaplı Bizans devri sütunları üzerinde, akantus yapraklı yine Bizans devri sütun başlıkları sıralanır. Alt ve üst kat sütunları arasındaki mermer konsol sırası Bizans plaster başlıklarından meydana gelmiştir. Burada girift ve çok detaylı bir üzüm sarmaşığı motifi seçilir. Kuzey revaktaki sütunlar tek kat ve serbest olarak sıralanır.

Sahınları bölen antik sütun, sütun başlığı ve kaidelerinin Orta Asya geleneklerini devam ettiren bir grup ahşap sütunlu camide de kullanılışı enteresandır⁴. Ankara Arslanhane camisi en ilgi çekici

¹ Cami için bak. Gabriel, A. *Monuments Turcs d'Anatolie I.* Paris 1934. s. 32-35

² Oral, Z. *Konya'da Ala üd-din Camii ve Türbeleri.* Yıllık Araştırmalar Dergisi I. 1956. Ankara 1957. s. 45-62.

³ Gabriel, A. *Voyages Archéologiques dans la Turquie Orientale.* Paris 1940. Vol. I. s. 184-194. Vol. II. Pl. LXX, 1, 2., LXXI, 1-4, LXXII. 1, 2.

⁴ Otto-Dorn, K. *Seldschukische Holzsäulenmoscheen in Kleinasien.* Festschrift für E. Kühnel. Berlin 1959 s. 59-88.

örneklerden biridir⁵. Burada bugün üzeri mermer taklidi yağlı boya ile boyalı, orman manzarası veren ahşap sütunlar, çeşitli Roma devri sütun başlıklarına sahiptir (Resim 4) (13. asır başı ve 1289/90). Bu başlıkların üzerinde zengin profilli yastıklar ve kalın ahşap kirişler camiye uzunlamasına sahnalara böler. Orta sahında üç sıra, yanlarda iki sıra profilli ahşap konsollar sıralanır. Bu tavan sistemi ahşap camiler grubu için tipiktir ve bilhassa Ankara'da Beylikler devrinde de yaygın bir ekol olarak devam etmektedir⁶. Arslanhane'de dor tipi, yivli, daha sade örneklerin yanısıra, akantuslu, korint tipi çeşitli başlıklar sıralanır.

Küfe karakterli bir plana sahip, yine ahşap camiler grubuna giren Sivrihisar Ulu camisinde, ahşap sütunların başlıkları ve kısmen kaideleri çeşitli antik devir malzemesidir⁷ (1232-1275). Burada Türkistan'ın Kurut, Oburdan ve Hive bölgesi (10-12. asır) örneklerine çok benzeyen⁸, tekstil karakterli, eğri kesim tekniği ile işlenmiş, üzeri boyalı sütunların çeşitli tip Bizans sütun başlıkları ile birleşmesi çok enteresandır (Resim 5). Delikli, akantus yapraklı, korint tipi başlıklar, bitkisel desenli daha sade başlıklar yine çeşitliliği gösterir. Kaidelerde daha sade, profilli örnekler mevcuttur.

Yukarıda muhtelif örnekler verilen çeşitli tipte Selçuklu camilerinin yanısıra Antalya Yivli Minare ve Korkut camisinde olduğu gibi kiliseden çevrilmiş camilerde antik sütun ve başlıklarına rastlamak tabiidir⁹ (1219-1372). Beylikler devrinde devşirme malzeme kullanma geleneği birçok eserde devam etmektedir. Niğde Sungurbey (1335/36)¹⁰, Manisa Ulu (1376)¹¹, Birgi Ulu (1322)¹² camileri ve çok sayıda olan Ankara mescitleri buna örnektir.

⁵ Aynı eser s. 64-69. Resim 8-17. Ayrıca bak. Der Mihrab der Arslanhane Moschee in Ankara. Anatolia I. 1956 Ankara. s. 71-75. Resim 21-30.

⁶ Yazar tarafından bu mescitleri de içine alan bir Ankara kitabı hazırlanmaktadır.

⁷ Otto-Dorn, K. Die Ulu Dschami in Sivrihisar. Anatolia IX. Ankara 1967. s. 161-168. Resim I-IX. Aynı camiler grubuna giren Afyon ve Beyşehir Ulu camilerinde sütunların sadece kaideleri antik devirdendir.

⁸ Bu camiler için bak. Denike, B. Quelques Monuments De Bois Sculpte Au Turkestan Occidental. Ars Islamica II. 1935. s. 69-83.

⁹ Riefstahl, R. Cenubi Garbi Anadolu'da Türk Mimarisi. İst. 1941. s. 33-39. Resim 89.

¹⁰ Gabriel, A. Monuments... s. 123-135. Pl. XXXVIII, 1, 2.

¹¹ Riefstahl, R. aynı. Resim 14-19.

¹² Aynı Resim 34-37.

Medreselerde devşirme mazleme yine bilhassa avlu revakı sütun ve sütun başlıklarında dikkati çeker. Akşehir Taş medrese revakında çeşitli korint tipi ve kompozit mermer Bizans devri sütun ve başlıkları (1216-1250) (Resim 6 a, b)¹³, Antalya Ulu cami medresesinde Roma devri sütun ve kaideleri (13. ortası)¹⁴, Sinop Süleyman Pervane (1262)¹⁵, Sivas Buruciye (1271)¹⁶ medreseleri revaklarında Bizans devri sütun ve başlıkları buna örnektir.

Tokat ve Sivas Gök Medreselerinde (1275, 1271) antik sütun ve kısmen başlıklar alt kat revaklarında sıralanır¹⁷. Avlusu kubbeli medreselerden Afyon Boyalıköy (13. asrın ilk yarısı 1210?)¹⁸, Isparta Atabey Ertokuş (1224)¹⁹ ve Konya Ali Gav (13. asrın ilk yarısı)²⁰ medreselerinde kubbeyi taşımaya yardımcı çeşitli tipte Bizans devri sütun ve başlıkları yer alır.

Beylikler devri medreselerinde de bu gelenek bol ölçüde devam eder. Eğridir Dünderbey medresesi (1301-2) bu bakımdan en bol ve enteresan malzemeyi sunar (Resim 7 a). Düz mermer revak sütunlarının üzerinde çok çeşitli Bizans devri sütun başlıkları sıralanır (Resim 7 b-f). Giriş cephesinde iki köşede ve girişin solunda yer alan, detaylarda farklılık gösteren kartallı başlıklar çok enteresandır (Resim 7 b, c, d). Başlıkların köşelerine açık kanatlarıyla yerleştirilen bu kartalların arasında bitkisel kompozisyonlar yer alır. Diğer başlıklarda nar dalları (Resim 7 e), çeşitli yapraklar (Resim 7 f) hâkimdir. Medrese ilk olarak II. Gıyaseddin Keyhusrev devrinde (635 H.) 1237 de han olarak yapılmışa başlanmış ve yarım kalmış, sonra Dünderbey tarafından (701 H.) (1301-2) medrese olarak tamamlanmıştır. Burada ilgimizi çeken antik malzeme büyük ihtimalle ilk devrinde toplanmıştı. Kayseri Hatuniye (1431-32)²¹, Korkuteli Sinaneddin (1319) (Resim 8 a, b) ve Manisa Ulu cami medreseleri²² revaklarında yine bol Bizans ve antik devir sütun ve başlığı sunar.

¹³ Kuran, A. Anadolu Medreseleri I. Ankara 1969. s. 79-82. Resim 202-204.

¹⁴ Aynı eser. s. 85-86. Resim 217.

¹⁵ Aynı eser. s. 86-88. Resim 223-226.

¹⁶ Kuran, A. Aynı. s. 90-92.

¹⁷ Aynı. s. 96-99, 92-96.

¹⁸ Aynı s. 44, 45. Resim. 74-77.

¹⁹ Aynı s. 46, 47. Resim 84, 85, 87, 90.

²⁰ Aynı s. 49-51. Resim 93.

²¹ Gabriel, A. Monuments. . . I. s. 70-73, Pl. XV, 2.

²² Riefstahl, R. Aynı. s. 12-16. Resim 9, 10, 14-19.

Bu alışılmış kullanım tarzları yanısıra minare şerefesinde yer alan çok orijinal tamamlanmamış, Roma devri korint başlıkları ve sütunları Urfa'da kare formlu Halil Rahman camisi minaresinde görmektediriz (1211-12) (Resim 9)²³.

Amasya Halifet Gazi türbesinde girişin doğusundaki üst pencereyi (12. asır ortası) ve Kayseri Huand Hatun türbesi (13. asır ortaları) pencerelerini ikiye bölen sütunlar da antik sütunların çok değişik bir kullanma şeklidir²⁴. Amasya Halifet Gazi'de alt pencere kafesi de Bizans devrindedir (Resim 10 a). Kayseri'de 12. asırdan olduğunu tahmin ettiğimiz Lalamuhlüseddin camisi ve türbesi pencerelerinde de, pencereyi çift kemer haline getiren antik sütunlar kullanılmıştır (Resim 10).

Cami ve medreselerde görülen bu bol devşirme malzemenin aynı eserlerde portal, mihrap, mihrabiye ve niş sütuncelerinde, başlıklarında kullanılmaması enteresandır. Isparta Atabey medresesi mihrabında yivli, mermer Bizans devri başlığı ve sütun (Resim 11) çok ender örneklerdendir. Portal, niş ve mihrapta yer alan başlıklarda çeşitli orijinal Selçuk kompozisyonlu örneklerin yanısıra stilize akantuslu veya başkaca bitkisel desenli antikten ilham alan sütun başlıkları, zikzaklı, burmalı v.s. sütunlar da kullanılır. Konya Karatay (1251) (Resim 12) İnce Minareli (1258) (Resim 13), Sırçalı, Sivas Buruciye (1271), Kayseri Sahibiye (1271) medreseleri portalleri gibi daha birçok eserde bu tip başlıklar, sütunlar görülür. Bunlar iki katlı akantus yapraklarıyla korint tipi başlıkları veya Karatayda olduğu gibi kompozit başlıkları hatırlatır.

DUVAR ÖRGÜSÜNDE, KEMERLERDE ANTİK MALZEME :

Antik malzeme Selçuk devri mimarisinde, duvar örgüsünde, kemerlerde v.s. inşaat malzemesi olarak da her tür yapıda bol ölçüde kullanılmıştır. Bu malzeme antik yapıların düz veya işli taşları, sütunları, başlıkları, kemerleri, lentoları, balustradları, lâhitler v.s. olabilir. Parçalar gelişigüzel duvar örgüsüne karıştığı gibi, orijinal fonksiyonlarına uygun olarak da kullanılabilir.

²³ Gabriel, A. Voyages s. 283, Pl. C I, 1. Makam İbrahim diye geçer.

²⁴ Halifet Gazi için bak. Gabriel, A. Monuments. . . II. s. 57, 58. Pl. XIV, 1. Ayrıca bak. Arık, O. Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe biçimleri. Türbe Forms in early Anatolian Turkish Architecture. Anadolu XI, Ankara 1969. s. 67. Huand Hatun için bk. Monuments. . . I. Pl. XII, 1-3.

Konya Sahibata camisi portalinde iki yanda kaidede antik mermer lâhitler yer alır. Bu parçalar portalin bütünüyle çok güzel kaynaşmıştır. Sağdaki muhtemelen geç Roma devrindedir, çok harap medüz başları dikkati çeker, aynı zamanda buradaki sebilin kaidesi olur. Soldaki lâhit iç içe girmiş daireler ve geometrik kompozisyonla tipik bir Bizans devri eseridir. Benzer şekilde antik lâhit Beyşehir Eşrefoğlu camisi portalinin sağında yer almaktadır (1297). Geç Roma devrinden olan bu parça da buradaki sebilin kaidesidir (Resim 14). Başları harap karşılıklı oturan iki figür görülür.

Akşehir Ulu camisinde çeşitli Bizans devri taşları bilhassa minare kaidesinde dikkati çeker (1213) (Resim 15 a, b, c)²⁵. Geometrik rozetlerle süslü bir mermer pano, etrafı üzüm sarmaşığı frizi ile kuşatılmış lâhit cephesi en önemli parçalardır. Kitabenin işlendiği mermer taşın çerçevesi, bunun da devşirme olduğunu ortaya koyar (Resim 15 c). Ankara Arslanhane camisinde minare kaidesi ve duvar örgüsüne karıştırılan (Resim 16) Roma devri plaster başlığı, kitabe detayı balustrad v.s. yine aynı camiye bitişik Ahi Şerafeddin haziresinde çeşitli Roma devri malzemesi ve camiye Arslanhane adını verdiren arslan heykeli kalıntısı antik malzemenin bol ölçüde inşaat malzemesi olarak kullanıldığı tipik örneklerdir. Akşehir Ferruhsah mescidi cephesinde işli Bizans devri taşları bilhassa dikkati çekecek şekilde yerleştirilmiştir (1224) (Resim 17 a, b). Burada ön cephede, pencerenin üstünde sağda yer alan on iki tanrıyı sembolize eden, iki sıra halindeki yan yana dizilmiş figürler, bilhassa enteresandır (Resim 17b). Alt ve üstte sağ baştakiler atlıdır.

Medreselerde de antik malzeme için çeşitli örnek verilebilir. Isparta Atabey Ertokuş medresesinde ana eyvanın (mescit) türbeye geçiş kapılarında desenli Bizans devri taşları çerçeve, lento olarak kullanılmıştır. Ana eyvana çıkan setin önünde de beş Bizans devri blok mermer sıralanır, üzerleri geometrik desenler, rozetlerle (birinde hayvan figürleriyle) süslenmiştir (Resim 18 a, b). Aynı medresenin arka ve yan duvar örgüsünde de Bizans ve Roma devri taşları boldur. Korkuteli Sinaneddin medresesinde duvar örgüsüne karıştırılan çeşitli antik malzeme, ve ana eyvanda ince işli bir konsol sırası dikkati çeker.

²⁵ Öney, G. Akşehir Ulu Camisi. Ulu Cami of Akşehir. Anadolu IX. s. 171-184. Resim. XV.

Selçuk türbelerinde de inşaat malzemesi olarak antik taşların gelişi güzel kullanıldığını görürüz. Akşehir Seyit Mahmut Hayrani türbesinde (1269/1409) alt gövdede Bizans devri işli taşlar, Emir Yavtaş Türbesinde (13. asır sonu) ön cephede antik blok taşlar, daha geç bir örnek olmakla beraber Ankara Ahi Şerafeddin türbesi (1330) (Resim 19)²⁶ gövdesinde Roma devri taşları daha sayıları çoğaltılabilecek örneklerdir. Amasya Burmalı Minare camisi türbesinde (13. asrın ikinci yarısı) cami içinden girilen kapı kemeri de nefis bir Bizans devri mermer işçiliği gösterir. Daha önce bahsi geçen Amasya Halifet Gazi türbesi pencere kafesi ve sütunları da Bizans çağındandır (Resim 10 a). Sivrihisar'da Hoca Yunus türbesi portalinde geometrik ve çeşitli hayvan figürlü çerçeve çok dekoratif Bizans devri malzemesidir (1272).

Kadınhan'ın (1223) (Resim 20 1-c), Afyon-Kütahya yolunda Eğret hanın (13. asrın ilk yarısı) (Resim 21) duvar örgüsünde ve portalarında çeşitli antik (bilhassa Bizans) devri malzemesi, yine Akşehir-Afyon yolunda İshaklı hanın duvar örgüsünde ve köşk mescidinde (Resim 22 a, b) (1249/50) bol antik lâhit parçaları buna örnektir²⁷. Eğret handa antik sütunların üç sıra halinde portalde profiller meydana getirerek sıralanışı çok enteresandır, geleneksel Selçuklu portallerinden çok farklıdır. Alnıktaki nişin etrafını da antik sütunlar kuşatır (Resim 21). Bu devşirme parçalarda işli, işsiz, kitabeli taşlar, sütunlar, başlıklar çok zaman gelişigüzel inşaat malzemesi olarak kullanılmıştır. Saraylarda devşirme malzeme için bilgimiz azdır. 1964-65 yılı Kabadabad Sarayı kazısında (1236) küçük sarayda da çeşitli devşirme parçalar çıkmıştır²⁸.

²⁶ Oral, Z. Ahi Şerafeddin Türbesi ve Sandukası. Milletler Arası Birinci Türk Sanatları Kongresi. Kongre Kataloğu Ankara 1962. s. 206-321.

²⁷ Kadınhan için bak. Erdmann, K. Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts. I, II. Berlin 1961. No. 10. s. 49, 50. Resim 56, 57. Eğret Han için bak. Aynı eser. s. 153. Resim 288. İshaklı Han için bak. Aynı eser. s. 145. Resim 276. Ayrıca bol devşirme malzeme kullanılan eserleri Erdmann'ın kitabına göre şöylece sıralayabiliriz. Altınpapahan. s. 31 (Bizans malzemesi), Argıt Han, s. 33 (Antik), Kuruçesme han, s. 35. (Bizans), Dokuzun Derbent han, s. 38 (Yunan), Elikesik han, s. 40 (Yunan), Hacı Hafızhan, s. 63. (Bizans), Akhan, s. 70 (antik), Sadettin han, s. 105, (Bizans ve antik), Obruk han, s. 129, (Bizans), Yeniceköy han, s. 163 (Bizans), Zıvarık han, s. 170 (Bizans), Şarapsa han s. 172 (antik).

²⁸ Bu malzeme için bak. Otto-Dorn, K. 1965 Kubadabad Kazı Raporu. 1969-70 Archäologischer Anzeiger. Berlin.

DEVŞİRME MALZEME KULLANMA GELENEĞİ :

Antik devir malzemesinin bol ölçüde kullanıldığı Selçuk eserleri şüphesiz daha önce antik merkezlerin bulunduğu bölgelere rastlar. Konya, Akşehir, Isparta, Eğridir, Ankara, Kayseri, Sivas, Tokat, Sivrihisar, Antalya, Afyon, Sinop, Diyarbakır ve Urfa'dan verdiğimiz çeşitli örnekler bunu gösterir. Bu yerlerde antik eserler büyük ölçüde yok olmuştur, bol devşirme malzeme bunların önemi hakkında bilgi verir. Bir bakıma, bu gibi malzemenin Selçuklular tarafından tekrar kullanılması tahrip edilmelerini önlemiş ve günümüze kadar muhafazalarını sağlamıştır. Daha önceki devre ait malzemenin tekrardan kullanılması sanat tarihinde bilindiği gibi sadece Selçukluların rağbet ettiği bir husus değildi. İslâm sanatında bu durum Emevîler devrinden beri çok yaygındı. Şam Ümeyye (705-15), Kudüs'te Kubbet'üs Sahra (691) bunun en tipik erken örnekleridir. Bilhassa İspanya Emevi, Fatımi, Memlûk devri islam eserleri de bu bakımdan çok zengindir.

Selçukluların malzemelerine rağbet ettikleri antik devirde de devşirme malzeme kullanılmaktaydı. Eski malzemenin mabedlerde toplanması Yunanlılarda başlar. Romalılar üstünlüklerini, kuvvetlerini göstermek için Roma'yı çeşitli bölgelerden getirdikleri sanat eserleri, bilhassa heykellerle süslemişler, yapılarında eski parçalar kullanmışlardır³⁶. Birçok Yunan heykelleri parçalanarak gövdeleri Roma heykellerinde yeniden kullanılmıştır. Konstantin'in Ayasofya'nın önünde 400 kadar yabancı eser sergilediği bilinir. Bizans eserlerinde de Yunan, Roma malzemesinin kullanılması olağandı. Bronz Apollo heykelinin başı yerine Bizans başı konması gibi çeşitli örnekler verilebilir³⁷.

Çalışmamızda gayemiz bu eski ve yaygın alışkanlığın çok orijinal, yaratıcı bir mimarî ve dekoratif anlayışa sahip olduğu bilinen Anadolu Selçuklularında ne şekilde tatbik edildiğini göstermektedir³⁸. Bu sahadaki malzeme çok boldur, burada bir katalog çalışmasına gidilmemiştir.

³⁶ Salerno, L. Museums and Collections. Encyclopedia of World Art X. s. 379.

³⁷ Aynı ve., Grant Y. The Pillage of Art. London 1966. s. 25. Ayrıca bak. Nobili, R. The Gentle Art of Facing, London 1922, s. 17-59.

³⁸ Önge, Y. Türk İslâm Sanatında Hoşgörülük. Selâmet Dergisi, Cilt II, 15. s. 10, 11.

ELEMENTS FROM ANCIENT CIVILIZATIONS IN ANATOLIAN SELJUK ART

GÖNÜL ÖNEY

Seljuks who came across Byzantine, Greek, Roman and Armenian cultures in Anatolia developed an original, many-sided and rich architectural style of their own which, although mainly influenced by Islamic art and Central Asian tradition, nevertheless contains elements of earlier Anatolian civilizations, notably Roman and Byzantine arts. In Anatolian Seljuk architecture, we thus find an intelligent and creative synthesis of the nomadic art of their native Central Asia, pre-Seljuk Anatolian Islamic art and certain elements from Greek, Roman, Byzantine and Armenian arts.

It is interesting to note that, outside a group of mosques with basilical form, the Anatolian Seljuks have developed their plans for mosques, medreses, türbes, caravansarays and palaces along the lines of Iranian Seljuk, Central Asian, Abbasid and Omayyad examples. Likewise, influence of Islamic art and Central Asian traditions are overwhelmingly more pronounced in decorations. A highly skillful and superior stone workmanship, use of ceramic faience tiles, glazed bricks—constituting the development of Abbasid and Persian Seljuk tradition—and faience mozaic workmanship—first developed in Islamic art by Anatolian Seljuks—are characteristics vastly different that the stone, brickwork, fresco and mozaic decorations of earlier Anatolian civilizations.

Parallel to this original development, the Seljuks have generally not attempted to imitate material from earlier civilizations but they have rather chosen to transplant such elements among their own material within the framework of their own architectural systems.

It is often possible to see in the same work Greek, Roman and Byzantine Period material alongside each other. The use of such borrowed elements may be tied to a certain basis in accordance with the type of work.